A. ŠTEFÁNEK

Marmarošsky proces a zahraničná politika našej monarchie

PRÚDY

REVUE MLADÉHO SLOVENSKA.

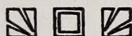
Ročník V. 1913—1919.

Redakčný výbor:

Karol Hušek, hlavný redaktor; Dr. Ďuro Slávik a František Votruba (obzor literárny a umelecký), Andrej Devečka (obzor školský a kultúrny), Michal Růžek (obzor sociálny a hospodársky), Dr. Ivan Markovič, Bohdan Pavlů.

Do ročníka prispeli:

Pavel Bujnák, Dominik Filip, Hana Gregorová, H. Halef, dr. Ján Halla, Joža Hanzalík, Fedor Houdek, Oľga Houdeková, Štefan Janšák, Gorazd Jurečka, Fr. Kaláč, Stanislav Klíma, Alois Kolísek, Štefan Krčméry, Svetozár Kresák, Igor Makovický, Branislav Manica, Andrej Michal, Viktor Mikuška, Ján Páricka, Marka Pietrová, K. P., Martin Rázus, inž. Jozef Rotnágl, Vladimír Roy, Elena Solláriková, dr. Fr. Soukup, Pavel Stacho, dr. Emil Stodola, dr. Jozef Svítil, dr. B. Svoboda, dr. Vavro Srobár, Anton Štefánek, Tatjana Štefanovičová, R. T., Karel Toman, Tomáš Tvarožek, dr. Ant. Uhlíř, dr. Miloš Vančo, dr. Jaroslav Vlček a účastníci ankety o československej vzájemnosti.

Ružomberok.

Tlačil Ján Páricka, vydalo Nakladateľské družstvo »Novina«.

1919.

ROČNÍK V. APRÍL, 1914. ČÍSLO 6.

PRÚDY.

REVUE MLADÉHO SLOVENSKA.

A. ŠTEFÁNEK:

MARMAROŠSKÝ PROCES A ZAHRANIČNÁ POLITIKA NAŠEJ MONARCHIE.

Ovzdušie pri súde a okolo neho.

Marmarošsko-sihoťský proces proti sto uhorským Rusom pre velezradu, poburovanie a podnecovanie, taktiež podobný proces proti Bendasiukovi, Hudymovi a spoločníkom, odohrávajúci sa práve vo Lvove, a ešte tretí proces, ktorý sa započne onedlho v Černoviciach proti bratom Gerovským, zasluhujú živý záujem všetkých politicky mysliacich ľudí na Slovensku. Samá procesuálna podstata je viacej menej bezvýznamná, ale príznačná pre novú dobu a smýšľanie viedeňskej zahraničnej kancelárie. V našej monarchii sú síce velezradné procesy nič nie nového a nemuseli by sme sa pre ne rozčulovať. Lenže juhoslovanské velezradné procesy boly obyčajne vždy priezračné a orientovaly širokú verejnosť o srbskej a horvatskej politike našej vlády dostatočne. Nie tak pri terajších ruských procesoch. Ešte pred polrokom nevedeli inak dobre informovaní politikovia, čo vlastne vo Viedni chcú s týmito dragonádami. Ešte na minulé Vianoce nevedeli publicisti maďarskí, a pravdu povediac ani my, ani Česi, ani Srbi, na akom hrdzavom železe vo Viedni kujú. Týždeň po započatí procesu marmarošského prišiel ku pisateľovi týchto riadkov známy politik a učenec maďarský informovať sa, kam cieli zahraničná politika týmto „velezradným“ procesom. Šípil som síce pravú príčinu, znajúc ukrajinskú politiku viedeňských kruhov, ale netrúfal som si vyriecť presnú odpoveď. Sám som sa obával, že v Marmaroši skutočne ruskí emisári spáchali niečo nezákonného. Až keď som sa na vlastné oči presvedčil o bezpodstatnosti procesuálneho materiálu a po dôkladnom diškurze s grófom Bobrinským a s ruskými žurnalistami, nahliadol som trošku do labyrintu zahraničnej politiky grófa Berchtolda. Že som dobre videl, dokazuje najnovšie oficiálny historik a sociolog zahraničného ministerstva, dobre známy dr. Friedjung. Nebude preto od veci, keď si zovrubnejšie o tomto

probléme jedno-druhé povieme, tým viac, že i Slováci stoja nevdojak s celou aférou marmarošskou v akomsi nepriamom spojení.

Minulo už vyše mesiaca, čo odznel drakonský výrok v Marmarošskej Sihoti nad 32 chudobnými a neškodnými ľuďmi, ktorí v borbe za svoju otcovskú vieru dopustili sa vraj búrenia proti štátu a proti náboženstvu. Dovedna na 40 rokov väzenia posúdili týchto úbožiakov sudcovia, ktorí neznali ani reči ľudu, ani duše ruského národa, sudcovia sami, neveriaci zaiste v kresťanského alebo iného Boha, nemali ani pochopu o tom, čím je náboženstvo veriacemu človeku a čím je náboženská mystika obzvlášť ruskému mužíkovi. Vyše dvoch mesiacov sedel prísny tribunál v pyšnej budove súdnej stolice v hlavnom meste marmarošskej stolice, vypočul na 200 svedkov a prebral obžalobný materiál asi 100 obžalovaných. Proces sa počal koncom decembra min. roku a skončil sa začiatkom marca tohoto roku. Sudcovia boli samí čistí Maďari z Debrecína sem delegovaní, neznajúci ani slovíčka rusky. Štátny žalobník dr. Illés (driev sa menoval Iliaševič a je synom grécko-kat. ruského sviaščeníka) síce niečo rozumel po rusky, ale robil sa akoby ruština nikdy nebola bývala jeho materinskou rečou. S obžalovanými a so svedkami sa vedeli dorozumeť vlastne len dvaja tlumači: J. Darvay a grécko-kat. kňaz Medvecký. Z advokátov vedeli len 2—3 po rusky a bolo ich na 20. Advokáti boli z troch štvrtín samí marmarošskí a peštianski židia. Pôvodne nemali obžalovaní vôbec účinnú obranu, lebo sihoťskí a marmarošskí advokáti si netrúfali dobre brániť žalovaných proti štátnej moci. Teprv zasiahnutím známeho maďarského publicistu Viktora Aradiho vyslala lóža slobodných murárov v Pešti dvoch vynikajúch kriminalistov, dra. Zoltána Rónaiho a dra. Jozefa Rédeiho. Súčasne vyslali Slováci dra. Mičátka a dra. Janošku, Srbi doktorov Prodanoviča, Kostu Hadžiho a Laloševiča. Z našich advokátov sa ovšem len dr. Janoška mohol uplatniť, lebo dr. Mičátek musel odcestovať domov. Večnou hanbou zostane pre cirkev grécko-katolícku a pre maďarskú politiku, že pre náboženské presvedčenie a horlenie prenasledovaných Rusov museli brániť slobodní murári, židia, luteráni a podobní „neznabohovia.“ Žurnalistov a novinárov v Sihoti nebolo mnoho, a z tých mimo 2—3 Slavianov nerozumel žiaden reč ľudu. Celé pojednávanie súdne sa dialo preto po maďarsky a pomocou tlumočníkov. Niektorí obžalovaní a svedkovia síce vedeli po maďarsky, ale slabo. Predseda súdu dr. Tóth ovšem vynucoval vždy dľa možnosti výsluch maďarský.

Ako videť, ovzdušie pri súde bolo maďarské. V takých vážnych veciach, ako je náboženské cítenie a psychologia mystiky, v samej materinskej reči ťažko vysloviteľná, vysluhovala slepá spravodlivosť v cudzej reči, nie bezprostredne ako zákon káže, ale pomocou žoviálneho, dobromyseľného, ale nebárs dobrého znalca reči a prekladateľa-tlumočníka. Nás často až dvíhalo, niekedy sme nemohli zadržať hlasný smiech, keď chudák Darvay bojoval so svedkom i s predsedom súdu, nevediac ani jednému ani druhému vysvetliť, o čo vlastne ide. Žiadon zo sudcov, ani štátny zástupca, ani advokáti a žurnalisti, mimo slovanských, nechápali psychologickú podstatu pohybu a jeho politické a sociologické úzadie. Páni sa vôbec nepripravili v tomto smere ku procesu, jazdili jedine na paragrafoch fiškusom a vyšetrujúcim sudcom za šticu pritiahnutých. Oni verili, že obžalovaní Rusi stoja v službe ruského štátu, že chcú rozdrobiť Uhorsko, o ruskej politike, o ukrajinizme, o politickom dejstvovaní grófa Bobrinského, o pravosláví a cirkevnej organizácii v Rusku, o rusofilskom pohybe v Bukovine a Haliči, o historickom pôvode grécko-katolíckej unie v Uhorsku a v Haliči, o hospodárskych, sociálnych a politických pomeroch v Marmarošskej, Berežskej, Užhorodskej, Ugočskej stol. atď. nemali poňatia. To práve najviac zarážalo, že v Uhorsku možno také vážne procesy viesť čisto formalisticky, bez všetkého hlbšieho porozumenia a posúdenia.

Keď teraz uvážime i to, že verejnosť krajinská a marmarošská sa veľmi nezaujímala o vec, že úrady urobily všetko možné, aby sa obžalovaní a svedkovia nemohli stýkať ani s novinármi, ani s distinguovanými cudzincami, že celé mesto bolo plné detektívov a špiclov, že ešte i v žurnalistickej loži sedel vždy aspoň jedon špicl, nuž môžeme si myslieť, v akom ovzduší sa súdilo v Marmaroši. Úradné buletiny a opisy pojednávania a podstaty procesu boly naskrz nepravdivé a tendenčne prifarbené. Širokú verejnosť, úradné, neúradné a hlavne cudzozemské časopisy dostávaly zprávy a referáty od jednoduchého pisára, a nie od vzdelaného, poctivého publicistu. Keď konečne Viktor Aradi verejne vystúpil proti nepravdivému zpravodajstvu, bol vyslaný namiesto neho Rónai. Súčasne nám posadili mimo Löwyho ešte jedného detektíva do novinárskej lavice, istého Čučku, ktorý ovšem žiadnej škody nenarobil, lebo sme ho odhalili za pár dní. Vôbec celý proces bol osnovaný na špiclovských údajoch. Duliškovič, Manojlo, notár Homičko boli hlavnými svedkami a všetci tajní policajti, agenti-

provokatéri, ktorí umelým spôsobom naštvali ľudí do zdanlivých prestupkov, produkovali zdanlivé písomné dôkazy a pod. Duliškovičovo účinkovanie je konečne dostatočne známe a na tento spôsob Tiszovej politiky príde ešte reč v delegáciach.

Podstata procesu.

O podstate procesu samého dostačí krátky opis, lebo sama obžaloba sa uskromňuje na niekoľko málo pozitívnych údajov a zdanlivé prečiny sú líčené vo všetkých dedinách asi rovnomerne. Obžaloba uvádza isté faktá, ktoré udajne nasvedčujú, že v dedinách Eze, Lepšej, Lúčke, Egreši a v mnohých iných (roztratených po troch ruských stoliciach: ugočskej, marmarošskej, berežskej) zjavili sa asi pred 2—3 rokmi ruskí agenti, ktori pod zámienkou náboženského horlenia počali agitovať proti unii grécko-kat. a za ruské pravoslávie. Títo emisári boli síce samí domorodci, teda nie Rusi z Ruska, ale svoje nauky a agitačné prostriedky dostávali z cudzozemska. Bratia Gerovskovci, gróf Bobrinský, biskup Eulogius atď. ich zásobovali agitačnými spismi, protištátnymi časopisami, brožúrami a hlavne peniazmi. V Rusku vychovávali pravoslávnych kňazov pre Uhorsko a časopisami „Viera a Cerkov“, „Prikarpatskaja Rus“, „Russkaja Pravda“ štvali proti Maďarom a grécko-kat. cirkvi. Hlavne pravoslávny kňaz, pôvodom z Jasinje, potom Vorobčuk, Pyrčák a ešte ďalších 12 vodcov sa vyznačili v tejto práci. Ľud poštvali a protikatolícky a protištátny pohyb sa rozšíril ich dlhoročnou prácou po celom území uhorsko-ruskom. Ľud počal vystupovať z cirkve a vyjadroval sa zjavne proti uhorskému štátu, upotrebúval ruský znak (trojramenný kríž) na svojich modlitebňach, a počal sa modlievať z kníh z Ruska importovaných, kde bola i modlitba za cára, jeho rodinu, vládu a vojsko. Mnohí sa vyslovili, že Uhorsko bolo kedysi ruské až po Bielu Tiszu a že onedlho zase tak bude, keď cárske vojsko príde a vystrieľa všetkých Maďarov, židov a uniatov. Na mnohých miestach ohrožovali vraj pravoslávni uniatov, nadávali im do kalaputov atď. atď.

Po 2-mesačnom dôkladnom pojednávaní súdnom vysvitlo, že 70 % všetkých vyšetrujúcim sudcom sostavených protokolov bolo bezcenných, že svedkovia a obžalovaní stáli pod strašným tlakom žandárskej a administratívnej despocie a že väčšina výpovedí je tendenčne sostavená alebo pre neznalosť reči ruskej zle pochopená. Dokázalo sa, že žandári a slúžnovci neľudským spôsobom týrali ľud a nútili ľud priznať sa. Menovite pohraničná stráž sa v tomto procese veľmi smutne preslávila. Kto niečo pozitívneho

vedel povedať, boli iba Duliškovič, Manojlo, Homičko, farári Azary, Kymak, Bačinský a iní vo veci zjavne zainteresovaní ľudkovia. Dokázalo sa, že trojramenný kríž je odznakom celej pravoslávnej cirkve, že cár nemá viac práva v pravosláví ako na pr. náš panovník v cirkvi srbskej alebo rumunskej, že modlitebné a cirkevné knihy (minei) upotrebúva uniatská cirkev od pradávna, že iba v poslednom desaťročí usiluje sa užhorodská cirkevná tlačiareň vytisnúť knihy v Rusku vyrábané, že i Srbi užívajú, ba do nedávna i Rumuni užívali cirkevné knihy z Ruska. Ba dokázalo sa, že i maďarskí židia upotrebúvajú modlitebných kníh s modlitbou za cára z Ruska. Advokáti a svedkovia dokázali, že dľa učenia pravoslávnej cirkve stojí na jej čele sám Ježiš Kristus a nie cár, ako múdro tvrdil dr. Illés. Čo sa jednotlivých rečí a výpovedí obžalovaných týka, scvrklo sa všetko na púhe povedačky. Menovite obžalobou s veľkým aplombom uvádzané vlastizradné výroky utratily na aktuálnosti a vážnosti, keď vysvitly bližšie okolnosti, pri ktorých odznely dotyčné reči. Ovšem ľud hromžil na kňazov a úrady a žaloval sa i na maďarizáciu a svetácky život svojich duchovných, a tu jedine bolo možno usvedčiť niekoľkých obžalovaných, ďalej i v rozširovaní udajne protištátnych časopisov. Ale i táto otázka je právnicky veľmi slabo odôvodnená a vyššie fórum istotne pozmení výrok sedrie. A ruské ruble? O tých nevedel mimo Duliškoviča nik. Gróf Bobrinský dal údajne tomuto gentlemanovi niekoľko 100 rubľov, Kabaljuk soznal, že dostal tuším 100 či 300 rublov na svoju cestu a na štúdium na horu Athos. To bolo všetko. Jedno s druhým nepodarilo sa súdu usvedčiť uhorských Rusov z vlastizrady, ani nie z vážnejších agitácií — to jest z nezákonného pokračovania — voči uniatskej cirkvi.

Hospodárske a sociálne pomery na Ugrorossii.

Ako sa veci vlastne majú? Ruský národ uhorský je nadmieru chudobný a v kultúre zaostalý. Nemá dosť chleba, živobytia, nemá školy, nemá roduvernej inteligencie. Mal som síce príležitosť poznať sa s niekoľkými roduvernými advokátmi, lekármi a kňazmi, ale tí sú už tak zakríknutí, tak bojácni, nepodujímaví, neživí, žeby človek zaplakal nad nimi. Kňazstvo je úplne odnárodnené a hovie si v hospodárskom blahobyte a teplom manželskom živote, nestarajúc sa o ľud, ani o vyššie duševné záujmy. Mastia bruškå svoje a vykonávajú docela remeselnícky cirkevné povinnosti. O dákej sociálnej činnosti kňazstva ani nechýrovať a tam, kde sa

chytí kňaz družstevníctva alebo spolkárstva, vykľuje sa z toho maďarónstvo alebo ziskuchtivosť. Konečne i my Slováci sa nemôžeme príliš chváliť naším duchovenstvom, ale predsa len máme v oboch cirkvách značný počet eticky vyspelých, nad stred vynikajúcich roduverných kňazov. Uhorskí Rusi nemajú z takého snáď ani jedného. Učiteľstvo, samo sebou sa rozumie, je ešte biednejšie ako kňazstvo. Ľud je teda sám na seba a na židov odkázaný. Je to na smiech, židia cicajú ľud, ale voči vrchnosťam a v hospodárskom živote ho pomerne najviac bránia, s ľudom dosť dobre nažívajú. Požívajú jeho dôvery asi tak, ako u nás na mnohých zapadlých ešte dedinách.

Aké majetkové pomery vládnu v uhroruských krajoch, vidíme najlepšie z niekoľko príkladov: Marmarošská stolica patrí z jednej tretiny štátu, z tretiny veľkostatkárom a len ostatok — ani celá tretina ornej pôdy patrí sedliakom. Počet bezzemkov je tu nepomerne veľký. V Beregu má jeden jediný veľkostatkár zo 652·765 jutár celostoličnej zeme 219.533 jutár. To jest gróf Schönborn sám vládne viac než tretinou celej stoličnej oblasti. Mimo neho bašuje v Beregu ešte 45 ďalších veľkostatkárov. Ľud má ešte menej pôdy ako v Marmaroši. Podobne sa majú veci v Ungu, (Užhorode), a v Zemplíne, v „kráľovstve“ grófa Andrássyho sú majetkové pomery ešte hroznejšie. Tam vládnu tisícjutráši viac než polovicou celej stolice.

Ľud nemá zárobku, uteká von z vlasti za ďaleké more, a tí, čo musia doma zostať, biedia. V ruských krajoch je hlad stálym hosťom, nemoce sú strašne rozšírené, úmrtnosť ukrutná. Priemysel a remeslá sú málo rozkvitlé a okupované temer samými židmi, ktorých je tu veľké množstvo. I medzi nimi je inak chudoba neobyčajná. Ruský ľud, opustený, bezradný, úfa už len v pána Boha alebo na šťastie, že sa mu podarí ujsť cez hranicu. Fakticky ujde každoročne veľké množstvo i vojopovinných, i mladých diev cez hranice do Rumunska, do Bukoviny, do Ruska, a emigrácia dostúpila v posledných rokoch takých rozmerov, že štátna správa „musela“ na hraniciach zdvoj-, ba ztrojnásobiť stráž. Štátne medzítka vidia biedu, aj sa pokúšajú menovite „felvidéki kirendeltség“-om hospodársky ľudu pomôcť, ale všetko úsilie je márne. Sedliakovi, ktorý nemá ani toľko pôdy, aby jednu kravu uživil, nepomôžeš lacným krmom, darovanou slamou, lacným a dobrým osevom, darovaným umelým hnojivom, býčkom na plemä. Štát nemôže dobre zasiahnuť v prospech ľudu i preto, že stolica není

súca na sociálnu činnosť vyššieho vzletu. Spoločnosť vládnúca v uhroruských krajoch je z veľkej čiastky skorumpovaná, úradnícka, od ľudu činským múrom oddelená. Táto úradnícka, cudzia spoločnosť ani nevie pracovať medzi ľudom. Jedine žid by bol súci na hospodársku a sociálnu kooperáciu, ten sa však na takú činnosť nedá.

Unia a pravoslávie.

Kňazi a učitelia by mali spôsobnosť vymaniť ľud z kultúrnej a aspoň čiastočne z hospodárskej biedy. Lenže kňazstvo je ku ľudu vo zvláštnom pomere. Kedysi za starodávna žil ruský sedliak so svojím popom v intímnom pomere, priam rodinnom. Pred rokom 1649 bol kňaz ruský sociálne i kultúrne a hospodársky úplne splynutý so svojou oblasťou, vzdelanostne veľmi nevynikal, latinizmu neznal, nepožíval — aspoň de facto nie — výhody sociálne, bol chudobný a poddaný ako obyčajný roľník. Musel vykonávať i telesnú prácu svojmu zemanovi a nieraz ho odvliekli nemilosrdní drábi od oltára priamo na oračku alebo okopávať zemiaky. Jeho vzdelanie bolo slovanské, jeho viera a cirkev pravoslávna. Cirkevná hierarchia ho valne nedelila od jeho veriacich. Sami biskupi boli chudobní, podobne ako dnes u evanjelikov.

Keď potom v 30-ročnej válke vymysleli arcibiskup Kolonič a pápežský nuncius vo Viedni jemne nasnovaný plán na rekatolizáciu uhorských, ruských a rumunských pravoslávnych, zmenil sa pomaly pomer medzi kňazstvom a ľudom. Pravoslávni biskupi Parfenij a Tarasovič prestúpili potajomky spolu len so 63 farármi a kňazmi na grécko-katolícky ritus; urobili tak nie z presvedčenia náboženského, ale zo sociálne-hospodárskych pohnútok. Toto uznávajú všetci historikovia unie v Uhorsku. Niet sa čomu diviť, že tak učinili. Hospodársku biedu oni cítili najviac, a v Ríme sa od nich nežiadali nemožné veci. Rimskí kardináli boli odjakživa dobrí diplomati a politikovia. Vedeli, že materiálnymi prostriedkami možno najpevnejšie hrady zaujať. Na formality a nepodstatné ceremonie nekládli dôrazu. Aby sa ľud nebúril, dovolili biskupom pravoslávnym zamlčať pred národom jedno-druhé a vôbec nežiadali od nich nič iného, ako uznanie primátu pápeža a takzvané pozmenené dogma „filioque." Dľa pravoslávneho, na nicejskom koncile určeného dogmatu pochádza Svätý Duch len z Boha Otca, nové katolícke dogma, čo prijali uniati, znieje, že svätý duch pochádza z Boha Otca i Syna. Roku 1649 prijal biskup Parfenij

nové kredo a privtelil takto bez výrazného súhlasu svojich veriacich pravoslávnych Rusov do katolíckej cirkvi. Lenže ľud sa kde-tu dozvedel, čo vykonal biskup, a počal sa búriť. Nastalo prenasledovanie a konečne kňazi viacej-menej zatušovali svoju apostaziu. Bohoslužba a celý cirkevný život zostal nezmenený a ľud sa utíšil, pomaly pozabudol, že je v novej cirkvi. Analfabetický ľud síce videl, že biskupi dostávali veľké majetky od štátu, že kňazstvo sa hospodársky zveľaďuje, ale neprikladal tomu zvláštnej vážnosti a nemohol sa ani zopreť, veď bohoslužba a kostoly sa nezmenily, kňazi sa ženili ako driev a cirkev zostala „pravoslávnou" i v úradnom označení, i kňazské rúcha, i bohoslužobná reč staroslovanská, i spev, i krsty a pohreby, sobáše a prisluhovanie sviatostí.

Do dneška neni úplne prevedená unia v bohoslužbe a výučbe náboženskej. V katechizmuse pre elementárne školy, ungvárskou tlačiarňou vydanom, biskupom ungvárskym potvrdenom, ministerstvom výučby uhodnovernenom, stojí, že svätý duch vyšiel len z Boha otca (teda toto pravoslávne dogma dodnes si netrúfajú zmeniť cirkevné vrchnosti) a v kostoloch sa modlí nábožný ľud za „hierarcha rimskoga." Iba v poslednom desaťročí počínajú biskupi rezkejšie katolizovať cirkev a nespokojnosť ľudu už rastie. Iba teraz, čo sa ruský ľud hromadne sťahuje do Ameriky, počína takzvaný skizmatický pohyb za pravoslávie, a to preto, že kňazstvo miesto užitočnej kultúrnej a hospodárskej práce latinizuje a maďarizuje náboženstvo, cirkev a školu.

Už pred 10 rokmi zoprel sa ľud na mnohých stranách na záchranu starého od otcov zdedeného náboženstva pravoslávneho. Ľud vlastne nebaží za novou vierou, neni sektársky dľa moderného spôsobu. Veď podobný pohyb ako u Rusínov vidíme i u Rumunov. Ľud bol dodneška zavádzaný, myslel, že je pravoslávny. Kadenáhle zbadal, že kňazi chcú uviesť katolícke spôsoby a rimský kultus, počal si hľadať biskupov a kňazov starej viery. Túto vnútornú, skrytú príčinu skizmatického pohybu u uhorských Rusov sme dlho nerozumeli a presvedčili sme sa až vtedy, keď sme dostali do rúk modlitebné a vieronaučné knihy v Užhorode tlačené.

Obžalovaní i svedkovia z ľudu udávali pred súdom napospol, že kňazi chceli zameniť pravoslávny kalendár katolíckym (biskupi urobili pokus zmeniť juliansky kalendár na gregoriansky), že chceli uviesť „do cirkvi" katolícky „népszövetség" (katoličeskoje sojedinenie), že forsirovali uctievanie istých katolíckych svätých a „zanedbávali" pravoslávnych svätcov, že krátili bohoslužbu, ničili

trojramenné kríže atď. Ľud je v náboženských veciach veľmi konzervatívny a biskupi veľmi múdro vyhýbali dosiaľ novotám. Ale novodobé gréckokatolícke kňazstvo je vychovávané v katolíckych seminároch, v čisto maďarskom duchu, je gymnáziumom, vysokou školou a spoločenskými stykami popanštené, od ideálov pravoslávnej viery a ruského nacionalizmu vzdialené, od každej demokratickej horlivosti odcudzené, ohľadne dogmatu filioque v nepravde vychované. V seminároch dajú prisahať mladému kňazovi na také vierovyznanské články, ktoré v živote musí tajiť alebo inak vysvetľovať. Gréckokatolícki kňazi prídu takto do života s rozpolteným srdcom, lžou otráveným rozumom a mravom.

A teraz porozumieme, prečo sa ľud búri, prečo prestupuje do starej od „ňaňov" zdedenej viery. Kňazi nevykonávajú svoje povinnosti dľa pravdy kresťanského prikázania, oni zneužívajú nevedomosť národa, maďarizujú a hospodársky vyciciavajú. Poctiví maďarskí spisovatelia a politici nasbierali o tom priamo hrozný materiál. Cirkevné poplatky sa stále zväčšujú, vždy zvyšujú, ešte i za spoveď žiadajú na mnohých miestach poplatky.

Keď pred desiatimi rokmi praskla konečne trpezlivosť národa a v mnohých dedinách počalo vystupovanie z unie, pomohli si kňazi tým, že očiernili vodcov pravoslávneho pohybu ako vlastizradcov a buričov proti maďarskej národnosti. Prvý rusínsky proces roku 1904 v Marmarošskej Sihoti skončil hromadným posúdením a utlumením pohybu. Ale o štyri roky neskôr kadenáhle sa vyslobodili agitátori, počalo vystupovanie na novo a síce úplne legálnym spôsobom. Ľud si zvolil svojich zástupcov a tí putovali do Pešte k biskupovi Bogdanovićovi. Ten ich upravil na vtedajšieho patriarchu Brankovića, ktorý im aj sľúbil, že im pošle pravoslávnych kňazov. Lenže vláda sa dozvedela o tom a zakázala jednoducho každú činnosť v tomto smere. Obrátili sa potom na rumunského metropolitu a konečne na maďarského pravoslávneho farára Motiua v Miškovci. Ten sa ich aj ujal a vykonal prestúpenie niekoľkých u miškovského mešťanostu. Lenže i jemu nebolo možno zadosťučiniť týraným, od úradov a kňązov svojich prenasledovaným horlivcom. Celý pohyb bol od prvopočiatku čisto náboženský a sociálny a do roku 1908 vôbec žiadny „ruský agent", ani gróf Bobrinský, ani bratia Gerovskovci o Rusínoch nič nevedeli. Nepravda je preto, keď niekto tvrdí, že pravoslávny pohyb bol zapríčinený z Ruska. Dosť veľká hanba je, že sa po celé desaťročia ani haličskí Ukrajinci, ani ruskí patrioti nestarali o svojich súkmenovcov.

Gróf Bobrinský a politické úzadie.

Prvým neoslovanským sjazdom roku 1908 v Prahe upomenutá bola akosi i ukrajinská otázka, hlavne však uhroruská, národovcom ruským a vtedy sa počal mladý, horkokrevný politik ruský, gróf Bobrinský zaujímať o osudy svojich súkmenovcov v karpatských horách. V Prahe sa soznámil s bratmi Gerovskovci, ktorí sú pôvodom z Uhorska a vnukami znamenitého ruského politika a rodoľuba Dobrianskeho, na svojej zpiatočnej ceste do Ruska stavil sa v Černovciach a tam mnoho dišputoval sa o Rusoch uhorských. Gerovský získal Bobrinského za spolupracovníka. Zaiste nemožno prácu a predovšetkým účinky snaženia Bobrinského privysoko ceniť. Dokázalo sa pri súdnom pojednávaní, že politicky v Uhorsku vôbec neúčinkoval a cirkevne veľmi málo. Ale predsa len interesoval sa o Uhrorusov a podporoval študium kňaza Kabaľuka a 3—4 uhorských klerikov v kláštore jabločinskom. Politické úmysly, ktoré mu do úst vkladal nehodný odrodilec, agent-provokatér Duliškovič, nemôže brať nikto vážne. Písomné dokumenty alebo vieruhodnými svedkami podložené protištátne výpovede a skutky Bobrinského nemohol produkovať ani Duliškovič, ačkoľvek pobudol niekoľko dní v Rusku a vedel si získať i dôveru Bobrinského i Romana Gerovského. A predsa len pripisuje gróf Tisza a viedeňská diplomacia dejstvovaniu Bobrinského takú eminentnú vážnosť.

Inu proces marmarošský a terajší ľvovský je politický a cirkevný. Vo Viedni majú predstavitelia cirkve katolíckej ohromnú moc a sú vstave kedykoľvek zainteresovať najvyššie kruhy pre svoju cirkevno-katolícku politiku. V Haliči a v severnom Uhorsku pravoslávie ohrožuje katolicizmus, a nedivme sa, keď sa cirkev bráni všemožným spôsobom, hlavne však brachiálnymi prostriedkami moderného štátu. Veď cirkev katolícka bola vždy úzko spojená s habsburgskou dynastiou a brániť a napomáhať katolicizmus patrí ku tradicionálnej misii habsburgskej dynastie. Uvádzam tieto momenty čisto len na porozumenie vnútorných pohnútok marmarošských udalostí. Faktum je, ktoré sa dokázalo z aktov pri procese, že pôvodne staličné úrady v rusínskych krajoch len nerady hatily pohyb pravoslávny. Čiastočne ho podceňovaly, čiastočne uznávaly konštituciou i Rusínom zabezpečené právo slobody svedomia. Iba po osobnom zakročení uniatského biskupa Pappa vo Viedni prišiel „Befehl“ zatlačiť pohyb za každú cenu.

Ale cirkevné momenty by sotva boly zapríčinily veľké pro-

cesy. Tu boly iné príčiny. Nevinné a úplne zákonité účinkovanie Bobrinského a Gerovskovcov v Uhorsku by neboli brali naši ľudia tragicky, keby Bobrinský a jeho spolupracovníci v Galičeskom obščestve nerušili kráže nemecko-nacionálnej a v druhom smere rakúskej politiky. Tu sme sa octli na pravom bode, z ktorého možno jedine porozumeť, prečo sa Bobrinský a jeho ľudia ešofirujú a naopak, prečo sa naši diplomati tak strašne boja Rusov a každej i najkultúrnejšej „rusofilskej" práce.

Malorusi alebo Rusíni v Haliči a Bukovine, ktorí pripadli ku Rakúsku v druhej polovici 18. storočia, znepokojovali od prvopočiatku viedeňských politikov a najmä od tej doby, čo sa chytrí poľskí šľachtici domácky usalašili v rakúskej politike, čo vnikli do najvyšších úradov a strhli na seba správu celej Haliče. Poliaci majúc voľnú ruku z Viedne, vedeli vždy veci tak zariadiť, že rakúski Rusi sa k ničomu nemohli dostať a v národnej, kultúrnej a hospodárskej biede jedine poľským pánom slúžiť museli. Pre viedeňských ministrov dostačilo, keď niekto spomenul, že haličskí, bukovinskí a uhorskí Rusi sú pôvodom, rečou, historickými rozpomienkami Rusi a že preto gravitujú do Ruska. Už roku 1816 poslali nemeckí administrátori v Haliči do Viedne výstražný list o nespoľahlivosti Rusínov, lebo haličsko-ruský jazyk je iba nárečím ruského jazyka. Vo Viedni Rusínom nedôverovali, ako nedôverovali a nedôverujú ani nám, a do sedemdesiatych rokov sa vôbec o nich nestarali. Po víťaznej vojne nemecko-francúzskej a menovite po roku 1878, keď všemohúci Bismarck zrušil spolu s Andrássym mier san stefanský, nastala zmena. Nemeckí profesori sa počali v 60.—70. rokoch viacej zaoberať ruskými otázkami a upozornili nemeckých diplomatov, hlavne ale Bismarcka, na ukrajinskú otázku v Rusku. Vtedy uzrela v hlave tohoto geniálneho politika závratná myšlienka pokúsiť sa o to, rakúskych Rusov použiť proti ruskej štátnej a národnej myšlienke. V rokoch šesťdesiatych a sedemdesiatych kvitlo ruské národné smýšľanie v Haliči a ukrajinstvo bolo vážne ohrožené, lebo ruskí národovci sa vyznačovali značnou energiou a požívali v ľude viac dôvery. Vtedy počali Haličania nanovo písať etymologickým pravopisom a „Obščestvo imeni M. Kačkovskago" vážne ohrožovalo ukrajinskú „Prosvitu." Vodcom národa bol vtedy kňaz Naumovič, ktorý založil od roku 1871—1878 vyše 160 čítacích spolkov a spolok Kačkovského vzrástol od roku 1875—77 so 1645 na 6123 členov. Tu prišla roku 1878 pohroma. Rakúsko uzavrelo s Nemeckom tajnú úmluvu na

vykynoženie každého ruského pohybu a na fedrovanie ukrajinizmu. Do Lvova bol vyslaný Nemec Lebl s diktátorskými plnomociami. Všetkých redaktorov ruských časopisov (šiestich) vo Lvove a na stá vodcov-buričov i sedliakov po celej Haliči dal zlapať. Ruského metropolitu Jozefa a mnoho ruských národovcov vyhnali do Ruska. Mitropoliu, konzistoria, školy, kláštory octly sa zaraz v rukách jezuitov a ukrajinofilov.* Prvý velezradný proces ruský proti Naumovičovi ukázal jasne smer budúcich ciest rakúsko-uhorskej politiky a marmarošský fiškus si vzal príklad z tej doby, lebo vo svojej obžalobnej reči mnoho spomínal Naumoviča a jeho nešťastných druhov.

„Vzduch bol vyčistený“ a pravý ukrajinský nacionalizmus mohol sa nerušene rozvíjať „Prosvita“ mohla už nerušeno účinkovať a menovite roku 1873 založený literárny spolok „Tovaristvo imeni Ševčenka,“ univerzitní profesori a literáti vo Lvove, novinári, básnici a politikovia, nevidiaci, že sú nevoľnými nástrojmi protislovanskej politiky v Berlíne a vo Viedni.

Načrtať v tejto rozmerom neveľkej práci historiu ukrajinstva by nás viedlo priďaleko. Dostačí vari, keď spomeniem, že ukrajinská národná myšlienka je staršia ako slovenská, že má podstatu svoju v historii kozáctva, v svojráznej ľudovej reči a kultúre. Ukrajina bola dlho samostatná a len v 17. storočí sa dostala nekrvavou dohodou pod správu Moskovitov, zachovajúc si za dlhú dobu svoje miestne nadpráva. Ale časom utratila Ukrajina všetky výsady a splynula celkom s Ruskom. I rečove sa asimilovala v značnej miere a medzi Malo- a Veľkorusmi nastal docela priaznivý pomer. Takzvaná neodvislá inteligencia túžila síce za slobodou ale masy národa nevedely nič o politickej alebo nacionalistickej ideologii romantických snilkov nemeckých, od ktorých si doniesla mladá generácia ruská, tak ako i slovenská, nové idey nacionalistického separatizmu. Medzi prvých spisovateľov, píšucich ukrajinským nárečím, patrí Kotlarevský, jehož diela neboly ale všetky po ukrajinsky písané. Až v 20.—30. rokoch minulého storočia, teda v dobe, keď i naši Štúrovci počali sa vyvinovať, vynoruje sa ruské mladé pokolenie, majúce obzvláštnu záľubu vo folklore a ľudovede vôbec. Vtedy sa začína tvoriť ukrajinstvo ako „malorusskoje slavianofilstvo“. Kostomarov, Ševčenko a Kuliš založili roku 1846 tajný panslavský spolok s tendenciou republikánskou,

*) Щеголевъ: Современное Украинство. Kiev. 1914. Str. 40.

pod menom „Cyrillometodejské bratstvo“. Dľa ich federatívneho plánu, maly obdržať všetky slavianske krajiny samosprávu, teda Česi, Poliaci, Srbi, Bulhari. Z Ruska sa malo vykrojiť 14 samostatných štátov, medzi nimi provincia maloruská, bieloruská, finlandská, litvinská atď. Po rozpadnutí spolku pokračovali nacionalisti vo svojej práci a v 50.—60. rokoch sa obzvlášť usilovali osamostatniť Ukrajincov, očistiť od Rusov. Sostavili gramatiku novej reči, usilovali sa ešte i sväté písmo prepísať zo staroslovančiny. A čím viac sa ruská verejnosť proti ukrajinizmu bránila, tým zatvrdilejším a protislovanskejším sa stávali ukrajinskí národovci, až konečne vyhlásili každého Rusa a Slaviana za nepriateľa Ukrajincov a vrhli sa do náručia Nemcov.

Nám neprichodí našich slavianskych súkmenovcov, ichž národné cítenie je veľmi príbuzné nášmu a ichž ideále sú tie isté, aké boly ideále našich otcov, odsudzovať, ich prácu podceňovať alebo nihilizovať. Pravda je, že ukrajinská literatúra nevídano rozkvitla a že Ukrajinci i v politike, i vo vede znamenite pokračujú. Nie síce v Rusku, kde ruská vláda železnou rukou zatlačuje každý voľnejší pohyb ukrajinský, ač i tam je takých časopisov a kníh dosť,* ale v Haliči a Bukovine. Spomenuli sme už, že Bismarck všemožne odporúčal rakúskym politikom napomáhanie ukrajinizmu ako protitlaku proti Rusku. Od procesu Naumovičovho vidíme rapídny vzrast Ukrajincov, ich vmaširovanie do viedeňského rajchsratu, ich pozvoľné opanúvanie lvovskej univerzity, kde majú už dnes 17 profesorov a docentov, ich hlučné vystupovanie v haličskom sneme atď. Prof. Hruševský napísal veľkú historiu Ukrajiny, zreformoval gramatiku, sostavil radikálny nacionalistický program politický. Ukrajinskí národovci dostali v Rakúsku úplnú voľnosť ku svojim agitáciam a ich časopisy dostávajú čiastočne subvencie nielen od viedeňskej vlády, ale i z Berlína. Verejnou tajnosťou je, že i „Dilo“ ľvovské i „Ukrainische Revue“ vo Viedni dostávajú značné subsídia, takže si môžu dovoliť i extravagancie a intenzívnejšie agitovať proti Rusom. Nová ukrajinská univerzita bude otvorená už roku 1918 vo Lvove a už teraz sa Malorusi rakúski rušno pripravujú na túto veľkú udalosť. Na koniec musím ešte spomenúť veľké politické víťazstvo Ukrajincov minulého roku nad Poliakmi na haličskom sneme, kde na rozkaz z Viedne museli ustúpiť Poliaci na celej čiare.

---

* Mimo značného počtu časopisov ukrajinských vydalo sa v Rusku v poslednom päťročí ročne 200—250 kníh a brožúr v množstve asi 500—650·000 exemplárov. Centrála knižného obchodu je Kiev.

Na hraniciach ruských tvorí sa rýchlym tempom a dôkladne nová národnosť slovanská počtom v Rakúsku len asi 4½-milionová, ale v Rusku výše 20 milionová, ohrožujúca veľmi vážne existenciu ruského štátu. Ukrajinizmus je ovšem v Rusku pomerne slabý a i pri riadnych pomeroch by vzrast novej národnej myšlienky tak ľahko nepokročil, ale predsa len je príbuznosť Malorusov ku haličským Rusom nesporná a každý postup nacionalizmu v Rakúsku musí nepriamo pôsobiť na Kiev, hlavné mesto Ukrajiny. V Rusku ide o 9 veľkých gubernií (s 23½ mil. obyvateľov), v ktorých žijú Malorusi v kompaktných masách. Sú to podolská, charkovská, poltavská, volyňská, kievská, černigovská, jekaterinoslavská, chersonská, tavridská gub. Dľa posledného úradného sčítania býva tu blízo 18 milionov Malorusov. Keď ďalej považime, že Ukrajina je srdcom ruského štátu, bez ktorej nemôže jestvovať a svoje vedúce postavenie v Europe zachovať, nuž ľahko pochopíme, prečo sa Rusko, a síce nielen oficielné, ale aj ruská spoločnosť tak veľmi zaujíma o haličské a hornouhorské veci.

Ciele a účinky ukrajinskej politiky rakúsko-uhorskej v Rusku.

Cieľ rakúskej ukrajinskej politiky je zrejme proti Rusku namerený a nevyviera nijako z dákejsi lásky alebo náklonnosti viedeňských Nemcov ku Rusínom. Bismarck osnoval svojho času s gr. Juliusom Andrássym skutočne geniálny plán na ohroženie Ruska a rakúski diplomati konzekventne až do dnes v práci pokračovali. Za 40 rokov dôslednej činnosti uspeli tak ďaleko, že Rusko vážne hrozí vojnou, že vysiela ruských kňazov a rodoľubov, aby kontrakarirovali ukrajinskej práci, možno že i podporuje hmotne jedného-druhého pracovníka. Ruská spoločnosť sa veľmi intenzívne zaoberá Haličou a Bukovinou a chápe dostatočne vážnosť nebezpečia, lebo Ukrajinci sú v tom smysle vychovávaní od Nemcov, aby ašpirovali na celú Ukrajinu. Kým bol ukrajinský pohyb v Rakúsku len slabý a zdanlive životaneschopný, nestaral sa v Rusku oň nik, teraz, keď už majú i vedu, kvetúce časopisy, mohutné spolky, s roka na rok sa vzmáhajúcu spisbu, teraz, keď sa stala Halič akosi magnétom a Mekkou všetkých Ukrajincov, musí sa nimi zapodievať i oficielné Rusko, lebo rakúski Ukrajinci majú svoje protiruské ašpirácie už aj čierno na bielom v programoch svojich.

„Slobodná Ukrajina" je heslom p. Hruševského i „Ukrajinského klubu" na viedeňskom sneme. Pred dvoma rokmi vyslovil sa posl.

Siengalevič docela otvorene v ríšskej rade, že oni (ukrajinskí poslanci) reprezentujú 30-milionový národ, oživený jedným heslom „Slobodná Ukrajina.“ Oheň sa rozhorí, vyblčí v plameň v celej Ukrajine... v nás všetkých horí viera a nádej v budúcnosť našu, že sa národ náš spojí v jedon všeukrajinský sväzok a Siengalevičov kolega profesor Dniestranský vyslovil na plné ústa na jednom ľudovom shromaždení, že Ukrajinci pomocou Rakúska pousilujú sa čoskoro napraviť chybu velikého Bohdana, odorvú moskovskú Ukrajinu a založia osobitné kráľovstvo ukrajinské. V oficielnom programe Ukrajinského klubu nie sú síce horeudané túžby tak presne vyslovené, ale všetky ukrajinské časopisy, jednotliví politikovia, poeti a spisovatelia, profesori a vedátori nesnívajú o inšom, ako o samostatnej „voľnej Ukrajine.“ Znamenitý svetoznámy spisovateľ Ivan Franko vyzýva v hymne „He пора“ Malorusov, aby prestali slúžiť Moskalom a nešanovali životov v úpornom boji, žeby vybojovali Ukrajine slobodu, a v druhej piesni kvíli poet nad tým, že je Ukrajina plná odrodilcov, ale národ jeho sa predsa len zmôže, zatrasie Kavkazom, opáše sa Karpatami, prevalí sa ku Čiernemu moru pre kľúč slobody a precítne ako pán v svojej domovine a v svojom poli.* Prof. Hruševský vratúva do budúceho kráľovstva ukrajinského, na jehož čelo sa postaví princ z habsburgskej dynastie, Malorossiu, Novorossiu, Halič s Bukovinou a Uhrorossiu. Ako videť, heslo „až po bielu Tisu“ má istú oprávnenosť, ovšem v opačnom slova smysle, nie ruský cár, ale budúci ukrajinský cár zaujme Uhrorossiu až po bielu Tisu. Tak si aspoň predstavujú národovci ukrajinskú državu v budúcnosti. Nenávisť Ukrajincov proti všetkému ruskému hraničí často až s absurdnosťou. Keď na pr. prof. Hruševský, najvážnejší pracovník ukrajinský, majúci zvučné meno ako historik a politik, vysloví, že Poliaci a Rusi urvali slobodu Ukrajiny, porobili ju a svojou kultúrou ju zašpinili a znetvorili, ale vraj nastane svetlejší prekrásny deň, keď na ukrajinskej zemi nebude vraha-protivníka. Takto písal roku 1898 človek svetového mena.

Ukrajinskou otázkou sa vážne zapodievajú všetky zahraničné diplomatické kancelárie a v posledných rokoch menovite dr. Karol Kramář upozorňoval verejnosť na túto dosiaľ odpočívajúcu sopku, ktorá môže spôsobiť hroznú katastrófu v celom Slovanstve. Roku 1911 oznamovaly noviny o vyjednávaní uniatského mitropolitu

*) Щеголевъ: Современное Украинство, его происхожденіе, ростъ и задачи. Str. 49—60.

Šeptického, zaiste najgeniálnejšieho politika ukrajinského, s kabinetom Bienertovým ohľadom nových ústupkov pre Ukrajincov v Haliči. Tieto ústupky fakticky sa uskutočnily a verejne boly odôvodnené dôvodami zahraničnej politiky protiruskej. Dr. Kramář sa vyslovil roku 1911 pred spolupracovníkom časopisu „Novoje Vremja," že v posledných 10 rokoch sa vyvinul ukrajinský nacionalizmus vo veľmi seriózneho činiteľa, ktorý skôr-neskôr rozdvojí ruský národ vo dvoje. Počas pojednávania lvovskej univerzitnej otázky písal londýnsky časopis „Times," že Austria nechce svojím naddŕžaním ukrajinským politikom docieliť nič iného, ako podobný pohyb v Rusku. Tým cieľom zmenili vo Viedni v poslednej dobe i oficielne názvoslovie pre Rusínov. Driev ich menovali „Russen, Ruthenen," ich požiadavky boly „russisch" alebo „ruthenisch", „kleinrussisch" v poslednom reskripte cisárovom o Rusínoch a rusínskej univerzite v Lvove stojí už „ukrainische Nation," „Ukrainer." Teda Rakúsko má už svoju ukrajinskú náciu i svoju Ukrajinu.

Úmysly svoje konečne rakúsko-uhorská diplomacia ani netají. Nedávno písal viedeňský časopis „Zeit" (15. marca 1914) o novozaloženom ukrajinskom spolku v Londýne a o knižke „The Ukraine," ktorú napísal istý Bedwin Sands. „Zeit" píše o knihe medzi iným toto:

„Anglický autor hľadí anglickú verejnosť zainteresovať o rusínsku otázku, poneváč v nej vidí veľký medzinárodný problém ba *jadro problému europskej existencie Ruska.* Angličan píše, že Rusíni, národ počitujúci 35 milionov duší, z ktorých žije v Rusku 30 milionov, v Rakúsko-Uhorsku 5 mil., tak v čistote svojej rasy, ako i v inteligenci, pracovnej sile a hospodárskej výkonnosti prevyšujú Veľkorusov, ktorí panujú v dnešnom Rusku. Poukazuje na to, že Rusíni mimo toho obývajú najcennejšiu čiastku europského Ruska, ako je úrodné južné Rusko a najdôležitejšia časť brehu Čierneho mora. Ak bude mať snaha Ukrajincov o autonomiu výsledok a Rusíni jedneho dňa sa oslobodia zpod ríše ruskej, dľa mienky autorovej nebude mať Rusko v Europe významu a stane sa državou aziatickou.

Že rusínska otázka je vo vzťahoch medzi Rakúskom a Ruskom, ačpráve v oboch štátoch sa o tom výslovne nehovorí, rozhodne dôležitou, ktorá v prípade války medzi oboma štátmi bude práve rozhodovať; je pevným presvedčením anglického autora, ktoré vysvetľuje aj jeho horlivosť, s akou hľadá v Anglicku porozumenie pre rusínsku otázku s jeho protiruského stanoviska."

V posledných týždňoch, čo marmarošský a ľvovský proces vo verejnosti istú nespokojnosť vyvolal, vystúpil známy dr. Friedjung zvláštnou publikáciou pred politicky mysliace publikum a podrobne odôvodnil, že Rakúsko-Uhorsko, štát eminentne národnostný, musí podporovať a napomáhať Ukrajincov, lebo len tak sa môže voči Rusku udržať. Ukrajinská otázka je jasnou hviezdou pre rakúsko-uhorskú monarchiu. Dr. Friedjung je veľmi blízky našemu ministerstvu zahraničia a svojho času bol intimusom grófa Aehrenthala.

Podobné expektorácie ako u Friedjunga vidíme u nemeckého profesora Schiemanna v „Kreutzzeitungu."

Rusku je prirodzene stály vzrast ukrajinizmu nepríjemný a už aj inak liberálna, ba dosiaľ národnostne indiferentná spoločnosť ruská sa počína búriť. Najlepším dôkazom toho je práve dejstvovanie Bobrinského v Haliči a Marmarošskej Sihoti a rozopra, ktorá povstala pre návštevu poslanca dumy Laškeviča a spoločníkov pri ľvovskom procese v strane kadetov. Laškevič a jeho štyria kolegovia patrili čiastočne k strane kadetov, a keď prišli domov, vodcovia Hessen, Miljukov a iní im to zazlievali. Na počudovanie ale väčšina kadetov sa postavila proti vodcom a za Laskeviča, chváliac ho, že sa ujal prenasledovaných bratov. „Prikarpatskaja Rus" právom poznamenáva, že táto udalosť má ohromný význam. Rusko sa čím ďalej viac konsoliduje, hospodársky i politicky osamostatňuje a čo je najhlavnejšie, národne prebúdza. I pokroková spoločnosť si počína všímať ukrajinskej otázky docela inak ako dosiaľ a oficielná politika musí predsa len brať do povahy hlas ľudu.

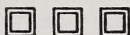
Do nedávna ešte osvietenejšia čiastka spoločnosti ruskej sympatizovala s ukrajinskou ľudovou kultúrou a zazlievali vláde, že všetko nemilosrdne dusí. Ešte i ruská akademia sa vyslovila za pripustenie ukrajinskej reči do škôl. Na ruskú akademiu sa odvoláva teraz i Friedjung. Pokrokové strany a Poliaci podporovaly ukrajinské snahy kultúrne a hospodárske i v prvých troch dumách. Pravda, rozdielnosť nárečia maloruského od veľkoruského sa nedá odškriepiť. Z čisto nacionalistického a humánneho stanoviska nemožno im upreť právo na materinskú reč. Ruská vláda by zaiste dávno bola dala Ukrajincom školy a právo tlačenia kníh (dosiaľ je toto právo minimálne), keby celý pohyb ukrajinský nemal taký vyzývavý politický ráz. Ukrajinci zjavne gravitujú „preč od Ruska" a nemôžeme sa preto diviť, že cárstvo stojí v stálom boji s Ukra-

jincami. Tento stály boj je ovšem nebárs príjemný Rusom, veď nadanej čiastke, najbohatšej, najúrodnejšej nemôžu dať plné práva politického a kultúrneho vývoja, obávajúc sa revolúcie a odcudzenia Ukrajiny. Názor náš na oportunitu ruskej politiky čistej negácie voči Malorusom môže byť konečne všelijaký, ale keď pozreme sa na ňu cez lupu rakúskeho ukrajinizmu, porozumieme jej. Porozumieme i rôzne nepochopiteľné zjavy pomeru rusko-rakúskeho, a politiky trojspolku.

Kam povedie politika nemecko-ukrajinská, dosiaľ nevedno, lebo Rusi naspospol tvrdia, že ukrajinizmus je dnes v Rusku taký slabý, žeby potreboval ku vývoju najmenej 20—30 rokov, a že ruskí Ukrajinci sú značne odlišní od haličských a uhorských. Item Rusko sa cíti vzdor tomu ohrožené, a nie je vylúčené, že bude chcieť sobrať Halič a Bukovinu, aby znemožnilo proces národnostnej, sociálnej a politickej separácie južného Ruska. Ale i opak je možný. Imperializmus rastie i v Rusku, ako rastie i v Nemecku. Zaujímavé je na každý pád, že oba protivníci o sebe tvrdia, že ich nepriateľ ohrožuje.

Cieľom týchto riadkov bolo poukázať na to, že naša monarchia skutočne ohrožuje Rusko. Dosiaľ sa myslelo, že len Rusko nás ohrožuje.

Ako Slovania musíme hlboko ľutovať, že Nemcom sa ukrajinská politika tak znamenite darí.

ZO SLOVENSKEJ POLITIKY.

(Hodža pre oportunnú politiku. — Bazovský proti „etapovej“ politike; navrhuje slovenský kongres. — Hodžov strach z bobrovskej povodne. — Bella pre organickú politiku slovenskú. — Naša mienka. — Politika v obci a stolici.)

Debata o Tiszovej národnostnej politike a vôbec o národnostnej otázke v Uhorsku — inscenovaná na príkaz Tiszov vládnou stranou samou — v uhorskom parlamente už práve bola sa skončila, keď konečne zjavily sa i v slovenských národných časopisoch vážne hlasy o tom, v akom sú vlastne položení Nemaďari a menovite Slováci voči Tiszovej vláde následkom jej — aspoň dľa reči — ústupčivej národnostnej politiky, ako sa má zachovať slovenská národná strana v zmenenom položení, aký má byť ďalší postup slovenskej politiky atď.

Prvý prehovoril o týchto otázkach Milan *Hodža* v 12. čísel Slovenského Tyždenníka, v úvodníku *„Slováci a Tiszova vláda.“* V článku sa narádza politika taká, pri ktorej by sme sa vláde nepoddávali a predsa by sme sa pokúsili vykoristiť aj z Tiszových ústupkov to, čo sa vykoristiť dá. K vôli takejto politike by sa slovenská strana podelila na dve skupiny: na skupinu miernejších „ktorí nestáli v prvých radoch bojov za všeobecné volebné právo“, a na skupinu radikálnejších „mladších“ Slovákov. Dnes by tí mladší a radikálnejší ostali stranou a politiku by robili tí mierni. Títo by šli do snemu, zostali tam síce ako samostatná národnostná strana, ale kým by nebola vláda proti nám a proti svojim záväzkom, neboli by ani oni proti nej. Bola by to politika, podobná terajšej horvatskej: slovenská strana by bola samostatná, ale by hlasovala s vládou, kým by vláda plnila voči nej svoje záväzky. Hodža menuje túto politiku „etapovou“ a je tej mienky, že len takýmto postupom našich ľudí by bolo možno zamedziť, aby Tisza neprekabátil národnostné strany, aby nemohol vykonávať svoju „novú“ národnostnú politiku so svojimi ľuďmi, ktorí s národnosťou a ľudom nemajú nič spoločného, nedbajú o jeho potreby a záujmy. Títo ľudia by prinútili Tiszu priznať farbu. Ak by sa Tisza či pri volbách, či v parlamente postavil proti týmto pokusom, tedy ak by nezadržal daných sľubov a záväzkov a tým ukázal, že jeho politika spočíva na falši, — „etapová“ slovenská politika by skončila svoju úlohu a v tom okamžení vrátili by sa do politiky a do agitácie tí mladší Slováci, ktorí by dnes ostali bokom.

Proti takejto politike ozval sa dr. Ľudevít *Bazovský* v Slov. Denníku v článku *„Principiis obsta!“* (č. 58, 59 a 60). Dr. Bazovský je rozhodne proti každému pokusu, ktorý by mal slovenských politikov viesť k jakýmkoľvek odtienkom paktovania s terajšou vládou, s tou vládou, ktorá na pr. previedla nový tlačový zákon, smerujúci hlavne k zahubeniu slovenskej tlače, ale ktorá neurobila dosiaľ za slovenský ľud ničoho. „Cesty našej politiky,“ píše dr. Bazovský, „môžu a musia viesť jedine jedinkým smerom, smerom čestnej a otvorenej slovenskej a slavianskej demokratickej politiky.“ „Či snáď pokusy robiť“, píše ďalej, „zase k vôli voľajakýmsi 5—6 mizerným mandátom, pri ktorých by nás zase tak ošudili, že by sme nevedeli, kde sú nám hlavy? A keď by sme aj obdržali tie-ktoré mandáty, čo by nám, čo by to národu pomohlo?! Mandáty by boly a národ by bol gniavený ďalej. A isté je, že holú pravdu smele vyrieknuť súcich a *hoto-*